

tuka nem más, mint Csucs kis úrnője. S ha igen, akkor Bertuka megfogadta a „szerkesztő bácsi” tanácsát: élete során szorgosan szántogatta a betűt a papíron.

Irodalom

GÁRDONYI GÉZA: *Gyermekek költője*. In: *Tíz esztendő. Emléklapok Az Én Ujságom tízéves fennállása alkalmából*. Singer és Wolfner, Budapest, 1900, 8–9. old.
 GYÖNGYÖSI LÁSZLÓ: *Pósa Lajos. Irodalomtörténet*, VIII., 1919, 23–33. old.; 177–217. old.
 KOMÁROMI GABRIELLA: *A gyermekkönyvek titkos kertje. Tanulmányok, esszék, kritikák*. Pannonica Kiadó, Budapest, 1998.
 KOMLÓS ALADÁR: *Pósa Lajos*. In: *A magyar költészet Petőfitől Adyig*. Gondolat, Budapest, 1959, 245–249. old.
 KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: *Pósa Lajos*. In: *Írók, festők, tudósok. Tanulmányok magyar kortársakról*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1958, II. kötet, 23–32. old.

LAKATOS ÉVA: *Az Én Ujságom*. In: *Magyar irodalmi folyóiratok*. Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 1972, A sorozat/1. 147–152. old.

LŐRINCZY GYÖRGY: *A Pósa-asztal*. Singer és Wolfner, Budapest, 1922

MÓRA ISTVÁN: *Az Én Ujságomról*. In: *Tíz esztendő. Emléklapok Az Én Ujságom tízéves fennállása alkalmából*. Singer és Wolfner, Budapest, 1900, 14–15. old.
 SEBŐK ZSIGMOND: *Az Én Ujságom és a gyermekirodalom*. In: *Tíz esztendő. Emléklapok Az Én Ujságom tízéves fennállása alkalmából*. Singer és Wolfner, Budapest, 1900, 3–4. old.

SZINNYEI JÓZSEF: *Pósa Lajos. Magyar írók élete és munkái*. Horánszky Géza kiadása, Budapest, 1906, XI. kötet (Popeszku – Rybay) 61–65. old.

TÁBORI RÓBERT: *Nyílt levél Pósa Lajoshoz*. In: *Tíz esztendő. Emléklapok Az Én Ujságom tízéves fennállása alkalmából*. Singer és Wolfner, Budapest, 1900, 13. old.
 TÓTH LAURA: *Pósa Lajos* (bölcsészdoktori értekezés). Budapest, 1936.

Balogh Lídia

Gyerekkrimibe öltözött irodalom

Általános vélekedés szerint kortárs irodalmunk leginkább egy narratológiai termelődőszövetkezetre emlékeztet, amelyben az írók a posztmodern normatívának megfelelően termelik, egyre csak termelik a különféle szövegkorpuszokat – azzal a megkötéssel, hogy semmi kauzalitás, semmi teleologizmus illetve semmi linearitás nem szerepelhet a felhasznált anyagok között. Ebből természetszerűleg az következik, hogy a befogadó – aki alkalmasint a korábbi irodalmi diszkurzusok termékein nőtt föl – emberi fogyasztásra alkalmatlannak ítéli mai magyar irodalmunkat.

Pusztá megszokás kérdése. Ha Weöres Sándor nem feltétlenül gyerekeknek szóló verseit rendíthetetlenül fűjja minden óvodás, érdemes eljátszadózni a gondolattal: nem lehetne-e a modern prózai művek recepcióját is már kora gyermekkorban elkezdni? Hogy mindez nem utópisztikus ábránd, bizonyítja Szávai Géza könyvecskéje, mely a Burgumburgi Vidám Könyvek sorozatban látott napvilágot a Pont Kiadó gondozásában, s az ékesszóló „Burgum Bélus – a mesterdetektív” címet viseli. Tagadhatatlan, hogy némi gyanakvást kelthet a cím, ám a gyanú mint olyan: a krimi-olvasáshoz elengedhetetlen előfeltetés. Kérdés: vajon lehetséges-e a gyanakvást motivikus szervezőerőként egy absztrahált vagy narratológiai síkra áthe-

lyezni a gyerekirodalom szintjén. És ha lehetséges is, mennyiben maradnak meghatározóak a műfaj hagyományai?

A könyv – struktúráját tekintve – két nagy egységből áll: az első – mintegy száz oldalnyi rész a tényleges története, a második – mindössze tízoldalas – a „Burgumburg Folyó Irat- és Rajzolat” címet viseli. Első hallásra az ember hajlamos ironikus mosollyal kezelni ezt a burgumburgozást, melyet a gyermeki olvasat összeköt a plüssmacskók világával – netán még a hamburgerrel is. Holott gúnymosolyra semmi ok: a cím adekvát a műfajjal.

Az angol burgher és a német Bürger, vagy a Ká und Kás magyar változat: a burger mind azt jelenti, hogy polgár. Burgum Bélus igazi polgár, a szó XIX. századi értel-

mében, akárcsak irodalmi előképe, a századforduló medvehőse: Dörmögő Dömötör tekintetes úr. A világ megmagyarázhatóságának biztos tudata, az aufklárista racionalitás, az okságba vetett feltétlen hit jellemzi, akárcsak a múlt század polgárát. Semmi relativitás, semmi egzisztenciális vákuum, az emóció és a szenzus messze a józan ész mögött kullog – akárcsak a hagyományos detektívregényben.

A bűnügyi irodalom középpontjában valamely bűneset és annak felderítése áll – a nyomozás, melynek eredményeként a bűnös meglakol tettéért. A bűn és a bűnhődés az igazságszolgáltatás diadalaként jelenik meg, így érthető, miért éppen a polgári társadalomban vált a műfaj valóságosan is értelmezhetővé. A detektívregényekben a bűnök nem mindennapiak: a törvénykönyvek jogi hatálya alá kell esniük, sőt, azoknak is a borzalmasabb változatai számíthatnak érdeklődésre. A feszültséget nemcsak a tartalmi szál okozza, de a szigorú rációnak ellentmondó, irracionálisnak mutatkozó események közti ellentét is. No mármost hogyan lehet a műfaji követelményeknek megfelelő bűnügyi históriát alkotni gyerekek számára, úgy, hogy a kecske is jóllakjon, a káposzta is megmaradjon – és hogy nem utolsósorban irodalmilag is nivós alkotás szülessen?

A Burgumburgi Vidám Könyvek célközönsége a tíz év körüliek lehetnek, akik még a totális világgép paradicsomában élnek. Számukra evidencia a Jó legyőzi a Rosszat-elv. A jó princípiumát a műben a kedves, okos mackó képviseli – eddig rendben is volna. Ám ki legyen a gonoszság megtestesítője? Burgum Bélus nyilván nem harcolhat a köz-törvényes bűnözők ellen, de éppen ilyen groteszk lenne, ha a napközis menzáról rejtélyesen eltűnt briósok ügyében járna el.

A szerző a lehető legjobb megoldást választotta: a könyv lapjain bűntény alig-alig fordul elő, helyette megoldásra váró ügyek vannak, a rejtélyek pedig a mindenki által jól ismert mesék alapján bontakoznak ki. A történetek végkifejlete is eltér a megszokott bűn – bűnhődés motívumtól: a bűnös – mi csoda optimizmus! – megjavul. Rózsaszínű ábrándok? Meglehet, mégsem róhatjuk hibául, hiszen a morális rendbe vetett feltét-

len hit a gyermeki világgépre építőleg is hathat. A posztmodern életérzést nem kérhetjük számon egy gyerekkönyv tartalmi síkján. Ami miatt érdemes foglalkozni a könyvvel, az az intertextualitás kérdése, a fikció – valóság – igazság fogalmak relativitása és a metaforikus gondolkodás.

Burgum Bélus históriáiról ne legyenek illúzióink: mert a felnőtt olvasók számára nyilván roppant bárgúnak látszanak. Ám említésre méltó a tény, hogy a bárgúságot súroló naivitást készséggel elismeri a szöveg azaz az aktussal, hogy lemond az önálló létmódról. A történetek ugyanis parafrázison alapulnak. A megelőzöttség így mint szövegalkotó tényező jelentkezik: a közkincsnek számító mesék konfliktusait újraértelmezve kedvezményes diákjeggyel léphet be a nyájas olvasó a *Malraux*-féle imaginárius múzeumba. Az intertextuális univerzumban már minden meg van írva – be kell látni, az egyetlen lehetőség az újraírás. A burgumburgi mesék egyrészt szembesítenek a már létező szövegek originális jelentéstartományával, másrészt új narratívát építenek a már meglévőre.

A befogadó hármas próbatétel előtt áll. Először: soha nem feledkezhet meg arról, hogy mesekönyvet olvas, melynek létmódja a hangsúlyozott fikció. Ezt nemcsak a posztmodern textusokhoz szokott olvasó tudja biztosan, de még egy közepesen okos kisiskolás sem hiszi el a zseniális medve kalandjait. Az animális hős predesztinálja a valóságtól elvonatkoztatott recepciót. Másodsor: ezt a fajta olvasást megnehezíti a mesterdetektív-regény műfaji megnevezés. Ugyanis a detektívregény a pragmatikus lét problémáira épít. Burgumburgban azonban nem léteznek hagyományos értelemben vett bűnügyek – lévén szó gyerekregényről. Így a konfliktus áttolódik az imaginárius térbe. 3. A képzetes létmód a mese-parafrázisokban jelenik meg, melyek tipográfiájukban is eltérnek a primer szövegtől. Tehát annak ellenére, hogy gyermekmeséről van szó, nem becsülhetjük le azok intellektuális háttértartományát.

Lássunk néhány példát! Az első történet a Piroska és a farkas újrajátszása: a hagyományosan ismert verziót a vadász narrációjában hallhatjuk, ám az igazságot Burgum

Bélus deríti ki: ezúttal a farkas hasát nem kell kövekkel telerakni, hogy kínhalált haljon a hegyi patakban, hanem modern sebészeti technológiával sikerül összeszűkíteni a gyomrát, hogy többé ne támadjon étvágya süldő lányokra, se azok kedves nagymamájára. Eddig tart a medve narrációjában felidézett mese, mely azzal folytatódik, hogy a történetben szereplő farkas valóságos alakot ölt mint Burgum Bélus hűséges segítője. Meg kell említeni, hogy nemcsak nyilvánvaló parafrázisokat, de rejtettebb utalásokat is találhatunk a szövegben. Ilyen a nyomozó alakjának sémája: Sherlock Holmes pipája és Poirot intellektuális fölénye csak annyiban egészül itt ki, hogy Burgum úr egyéni attributumaként megjelenik egy repülő bórönd is. A detektív famulusa – a megjavult Ordas Bordas – ostoba megjegyzéseivel pedig méltán veheti fel a versenyt Watsonnal vagy Hastings kapitánnyal.

A bölcs medve kinyomozza továbbá, hogy miért nem repül a túlsúlyos musztafa repülőszőnyege, Aladdin bűvös lámpájának szellemére is rábukkan, hétfejú sárkányokat szelídít streptococcus vakcinával – egyszóval univerzálisan és kegyetlenül kivégzi a mesék titkait. Ezzel mintegy lerombolja a másodlagos fikció (parafrázis) képzetes jellegét, egyben a primer fikciót (nyomozás) az igazság omnipotens hordozójává teszi. A módszeren pedagógiai szempontból lehet ugyan vitatkozni, ám az kétségtelen, hogy ezzel a módszerrel eljuthatunk egy másfajta szövegértelmezéshez, melynek alapja a relativizáció. A baj ott van csupán, hogy a főszereplő Burgum Bélus az Istennek sem hajlandó relativizálni: visszataszítóan pozitívista, voltaire-iánus nyárspolgár. Az adott szituációk értelmezésére mindig készen áll, s megdönthetetlen evidenciákban nyilatkozta ki: benne ölt testet a racionális igazság. Szövegbeli ellentétjeként a mesék fiktív, metaforikus igazsága szolgál. Mielőtt Burgum Bélussal szembeni dühünkben sutba vágánánk a könyvet, érdemes elolvasni az utolsó történeteket, melyekben a főszereplő figurája – ezzel az általa nyújtott szövegértelmezés – komoly fejlődésen megy keresztül.

Az első két történetben a nyomozó alakja és a nyomozás is ellenszenvesen józan.

(„Burgum Bélus”, „Piroska és a farkas”; „Sárkányölő Burgum Bélus”) A címek is egocentrikus értelmezést implikálnak, a hagyományos detektívregények recepciójára oly jellemző „mindent tudni akarok!” – érzést. A második két mese már némi előrelépést mutat: „A gömbölyű kalifa esete”; „A repülőszőnyeg rejtélye”. Az omnipotenciába vett hit megrendül, a titokzatos esetek kiderítése problémákba ütközik. Alátámasztja ezt a nyelvi megformálás: megjelenik a humor, az ironia – a terjengős keleti nyelvhasználat persziflázsa, egyszóval Burgum Bélus dogmatikus dobogója meginog, kezdetét veheti a relativizálás. Így érkezik el az utolsó két történet: „A betonkelepce”; „Burgum Bélus az Ezeregyében”. A detektív – s személyében a tradicionális detektívregényolvasat csapdába kerül. A mesében negyven fiatal tudós készítette a kelepccét, hogy a nyomozót az oldalukra állítva megleljék Ali Baba kincseit.: „Miből gondoljátok, hogy ez a kincs még létezik? – kérdezte Burgum Bélus (...) – Írás van róla – felelte a fiatal tudósok vezére, s elővett egy vaskos régi könyvet, „Az ezeregy éjszaka meséit.” Az írott textus szakrális síkon egyesíti a valóságot az igazsággal – így válnak a kincsek is spirituálissá. A látszat és a valóság egyvé válik az eddig oly korlátolt detektív elméjében: „Nem kell sem képzelegni, sem képzelődni! – szögezte le Burgum Bélus. – De el kell tudni képzelni sok mindent; mert a képzelőerő sok titkot megold, sok rejtélyt felszámol...”. Íme, így beszél egy imaginárius medve! És ez még mind semmi! A fejlődési görbe csúcán A detektív és a költői igazság című alfejezet áll. Malacka, a címzetes költő ünnepi szonettet írt Burgum Bélus tiszteletére, melynek utolsó két strófája következőképp hangzott: „Díszlövés! Süssétek el a tarackot! / Az ágyúcső szórjon aszalt barackot / Bélusnak s az ünneplő teremnek! / Ünneplik Bélust a sárkányok, kalifák, / s tiszteletére kinn a villanyfák / ehető villanykörtét teremnek.” – s csakugyan, a tisztelt publikum nagy öröme a cirkusz mozsárágyúja aszalt barackot repít a levegőbe – ezzel kitekerve a metaforikus jelentés nyakát. Nem csoda, hogy ennek hatására még egyszer s utoljára a nyomozó medve beleesik makacs hibájába: szá-

mon kéri az ehető villanykörtéket a költőn, s mikor kiderül, hogy valóságban nincs ilyen, ex catedra kijelenti: a vers hazugság. Ugyanezt mondaná a nagy Sherlock Holmes, Colombo vagy Derrick, ezt csaholná Rex felügyelő... ugyanis a valóságtól elvonatkoztatott – virtuális igazság pragmatikus módon nem értelmezhető. Erre tanítgat a szöveg: „Amit Malacka írt: az a költői igazság.(...) Minket itt, ma este, az lelkesít és örvendeztet, hogy Malackának a lelkében a villanyfák ünneplőbe öltöznek (...) Ez az ünnepi érzés: igaz. S amit így állítunk a villanyfáról, az költőileg igaz. Lelkesít minket, jól esik nekünk. Annyira, hogy már nem is érdekelnek a valódi villanyfák.”

Szintén a valóság és igazság megkülönböztetésére okítgat a könyv végén megjelenő Burgumburg című „folyóirat”. Mondhatni, itt interiorizálható a könyv eddigi mondandója. A Hány János Akadémia rovatban domborodik ki a Burgumburg-projekt alapkonceptiója, ahol mód nyílik az önálló alkotótevékenységre – már ismert szövegtestek alapján (például: Száraz tónak nedves partján döglött béka kurutyol...). Leegyszerűsítve: végy egy tetszőleges textust, fűszerezd egyéni fantázia alapján – egy nagy ka-

nál fikcióval, egy csipet kételkedéssel a valóság és igazság fogalmi különválnak – a füllentés pedig metaforává alakul, az originális szöveg egyéni ízekkel gazdagszik.

A könyv hátsó borítólapján Szávai Géza azzal biztat, hogy a sorozat következő kötetében immáron a költő Malacka is segíteni fog Burgum Bélus nyomozásaiban. Így reménykedni lehet abban, hogy a funkcionális gondolkodásmódot még pregnansabban kiegészíti a lehetőségérzék – a metaforikus látásmód –, s ezáltal az igazság is több dimenzióban tűnik fel az olvasóközönség előtt. Hogy a tízévesek vajon mennyit értenek meg mindebből? Gyanítom, hogy nem túl sokat. De ami késik, nem múlik: a délibábos jövőben felsejlik a Burgumburgi meséken edzett nemzedék képe, amint profikat megszégyenítő szakértelemmel fejtegetik a posztmodern detektívregények bonyolult narratíváit – hálákat adva Burgum Bélusnak, aki első tárlatvezetőjük volt az imaginárius múzeum matinéelőadásán.

SZÁVAI GÉZA: *Burgum Bélus – a mesterdetektív.* Pont Kiadó, Bp., 1995.

Vukovári Panna

1848/49 mártírjai

1999. október 6-án a Hadtörténeti Múzeum ünnepélyes keretek között nyitotta meg új kiállítását az érdeklődő közönség, a diákság és a pedagógus társadalom előtt, Megtorlás – az 1848/49-es forradalom

és a szabadságharc mártírjai’ címmel. Ezzel zárjuk az 1848/49-es forradalom és szabadságharc 150. évfordulója alkalmából rendezett reprezentatív megemlékezéseket.

Ahárom termet megtöltő tárlat közvetlenül kapcsolódik a „Fényesebb a láncnál a kard” című kiállításunkhoz. Ez utóbbi ugyanis a forradalom és szabadságharc hadtörténeti vonatkozásainak megjelenítésére vállalkozott, és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának Múzeumi Osztályától Nívó-díjat kapott. Hasonló színvonalú kiállítással szeretnénk tisz-

telegni a szabadságharcban elesettek, kivégzettek és üldözöttek emléke előtt.

A világosi fegyverletételt véres megtorlás követte. Kivégzés, várfogság vagy emigráció várt a magyar katonai vezetőkre. A statisztikai adatok szerint csaknem 500 törzstiszt és tábornok került a császáriak kezére. Közülük huszonkét tisztet halálra ítélték és kivégeztek, tizenketten a börtönben haltak